

УДК 37. 013. 77

**PSYCHOLOGICAL FACTORS OF INFLUENCE ON THE EFFECTIVE
ACTIVITY OF A TEACHER****ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА****Pikovets N. / Піковець Н.В.***s.p.s. / канд.псих.наук***Khorolska O./ Хорольська О.Г.***teacher / викладач**Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of
Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»**33, Nebesna Sotnia, 20 300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж**ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**вул. Небесної Сотні, 33, 20 300*

Анотація. У статті визначено психологічні фактори впливу, які визначають ефективну діяльність педагогів. Узагальнено критерії загального розвитку особистості. Підкреслено, що в основі мотивів діяльності педагога лежать певні потреби. Розглянуто ціннісні характеристики особистості педагога. Узагальнено якості особистості педагога, що мають вирішальний вплив на професійну діяльність.

Ключові слова: психологічні фактори впливу, педагог.

Вступ.

До предмета психології особистості в освіті відносяться явища, що включають психологічні фактори, які визначають ефективну діяльність педагогів. В.Зазикін та А.Чернишев вважають, що ефективність професійної діяльності залежить від трьох суб'єктивних чинників: досвіду, здібностей і якостей педагога. При цьому досвід у психологічному розумінні розглядається авторами як якість особистості, що сформована шляхом навчання, як узагальнюючі знання, навички, вміння і звички. Здібності не можна звести до знань, вмінь та навичок педагога.

Основний текст.

Індивідуальні відмінності між людьми значні – кожна людина по-своєму неповторна, унікальна. Проте існують універсальні характеристики, які розглядаються як *критерії загального розвитку особистості*:

- **аутентичність** – спроможність людини бути собою. В основі аутентичності – позитивне сприйняття, що дає людині право жити своїм життям, виконувати свою соціальну роль. У іншому випадку людина прямує до маргінальності;
- **свобода і відповідальність.** Особистість бере на себе відповідальність за своє життя, вона не звинувачує обставини, а шукає нові можливості та шляхи досягнення своїх цілей. Вона спроможна вийти за рамки стереотипів, ризикує і здійснює вибір, за який особисто відповідає;
- **здатність до саморозвитку.** Приймаючи себе такою, якою вона є, і беручи відповідальність за те, якою вона стане в майбутньому, вона здатна до змін і розвитку, працює над собою;
- **емоційна стабільність.** Знаючи свої можливості, особистість ставить

перед собою реальні цілі, знаходить нові форми поведінки, оцінює ситуацію та адекватно реагує на неї;

➤ **повага до особистості іншої людини;**

➤ **любов до життя** – людина бачить в ньому сенс, отримує від нього найвище задоволення [2].

В основі мотивів діяльності педагога лежать певні *потреби*.

Потреба – це фізіологічна або психологічна недостатність чого-небудь, зв'язана із внутрішніми та зовнішніми спонуканнями.

Спонування – це відчуття недостатності в чому-небудь, що має визначений напрямок. Це поведінковий прояв потреби. За законом результату через збудження відбувається реалізація потреби.

Розглянемо найбільш важливі для педагога *освітні потреби*.

Моральні потреби – це потреби спілкування з іншими людьми, за встановленими правилами поведінки.

Моральність – це міжлюдські відносини, що базуються на емоційній основі, компонентами якої виступають почуття сорому, милосердя та благоговіння.

Альтруїзм – безпосередній емоційний зв'язок людини з іншими людьми у вигляді милосердя, жалю та любові.

Почуття *благоговіння* включає у себе поклоніння перед чим-небудь, що визнається як щось вище, святе. Мораль в усіх одна – загальнолюдська, вона розвивається разом із особистісним „Я” та виражається у принципах. Моральністю користуватися не можна, вона існує для самої себе. Оцінкою моральності є совість та самооцінка [1].

Естетичні потреби – необхідність знаходити, сприймати і насолоджуватися прекрасним.

Інтелектуальні потреби – бажання пізнати нове. Розвиток цих потреб викликає у педагога прагнення до наукових знань, розвиває логічне мислення. Потреба у нових знаннях виникає лише при усвідомленні їх значимості для життя та діяльності, вона відображає уміння знаходити відповіді на життєво важливі питання, на те, що хвилює, цікавить, насторожує.

Розглянемо *ціннісні характеристики особистості педагога*:

➤ **чуйність** – моральна якість, яка виявляється у бажанні та готовності прийти на допомогу людині, що потрапила у біду. Чуйність нерозривно пов'язана з емпатією. Вирішальним фактором становлення чуйності є спільна діяльність та співробітництво;

➤ **гуманність** – особистісна якість представлена у свідомості особистості усвідомленими переживаннями, співчуття та реалізована у актах сприйняття, співучасті, надання допомоги. Гуманність є більш узагальнена якість, ніж чуйність, тому що проявляється не тільки у переживаннях, але й у практичних діях;

➤ **відповідальність** – інтегративна особистісна якість, яка володіє максимально високим рівнем усвідомленості та узагальненості, що характеризується моральним змістом, і виступає як єдність духовно-морального та раціонально-практичного аспекту ставлення особистості до

суспільства. Виявляється у діях, та ставленні особистості, що відповідає моральним принципам;

- *характер* – це цілісне утворення особистості, що визначає особливості діяльності та поведінки особистості і характеризується стійким ставленням до різноманітних сфер діяльності. У ньому поєднується результат взаємодії як природних факторів, так і обставин життя.

Задатки – це вроджені, обумовлені генними або пренатальними умовами потенційні можливості розвитку властивостей особистості (анатомічних, фізіологічних, інтелектуальних, психічних) [2].

Важливою ознакою характеру є *воля* – властивість стану педагога, яка виявляється у здатності свідомо управляти своєю психікою та вчинками. Виявляється у подоланні перешкод, що виникають на шляху досягнення свідомо поставленої цілі. Воля – це контрольована влада людини над собою.

Е.Фромм запропонував класифікацію характерів людини:

1. Альтруїстичний характер – плідна орієнтація.
2. Авторитарний характер – експлуаторська орієнтація.
3. Конформістський характер – ринкова орієнтація.
4. Ірраціонально-деструктивний характер – руйнівна орієнтація [3].

Виявлення професійно та інтелектуально важливих, психологічно і соціально необхідних якостей педагога є серйозною проблемою психології. Якості особистості педагога трактуються як узагальненні, найбільш стійкі характеристики, що мають вирішальний вплив на професійну діяльність.

Талант педагога визначається психологічними якостями, які є професійно важливими:

- компетентність – педагог має знати, як на високому професійному рівні виконувати свою роботу;
- висока міра відповідальності в усіх справах та збереження при цьому власної гідності;
- відчуття нового та вміння йти на розумний ризик, здатність творчо вирішувати проблеми, сміливість при прийнятті рішень;
- гнучкість, розуміння ситуації, гостре сприйняття потреб, що виникають, відчуття часу, подій;
- висока працездатність, постійне прагнення бути кращим і робити все як найдосконаліше;
- комунікабельність, здатність встановлювати контакти;
- повага до інших.

Названі якості мають інтегральний характер, адже самі вони складаються з ряду більш простих компонентів. Щодо якостей особистості педагога автори виокремлюють головні і важливі особистісно-ділові професійні якості.

До першої групи відносять:

Компетентність передбачає *системність мислення та наявність організаторських якостей:*

- психологічна вибірковість;
- здатність заряджати своєю енергією інших людей, активізувати їх;
- критичність та самокритичність;

- психологічний такт;
- вимогливість;
- схильність до організаторської діяльності.

Педагоги з розвинутими комунікативними якостями характеризуються уміннями взаємодіяти з представниками різних груп. Все це, вимагає знання особливостей даних груп, їхніх інтересів, цінностей, етнопсихологічних особливостей. Вміння спілкуватися залежить від психологічних особливостей педагога: природних можливостей, спрямованості, активності, ділової чарівності, намагання домінувати чи співробітничати у процесі спілкування, адаптивних якостей, поведінки в екстремальних ситуаціях.

До другої групи якостей В. Зазикін та А. Чернишев відносять:

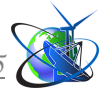
- *стійкість до стресу* – здатність протистояти сильним негативним емоціогенним впливам, що викликають високу психічну напругу;
- *морально-етичні якості*;
- *підприємницькі якості*.

Американські дослідники виявили важливі *якості педагога* для професійної діяльності:

- здатність до стратегічного планування та прогнозування;
- прийняття правильних і своєчасних перспективних рішень про виділення та розподіл ресурсів;
- прагнення збільшити кількість своїх обов'язків за рахунок розширення масштабів діяльності або у результаті переходу на роботу більш високого рівня;
- вміння приймати творчі та раціональні пропозиції;
- впевненість у власних силах, невдачі сприймаються тільки як тимчасові негаразди;
- прагнення мати значні права і нести велику відповідальність;
- схильність до інтуїтивного передбачення та абстрактного аналізу перебігу розвитку складних процесів і критичних ситуацій;
- робота – головна цінність, у яку вкладаються усі здібності та сили;
- концентрація уваги на розв'язанні проблеми, а не на виявленні винуватців; бажання працювати з підлеглими, які не бояться ризику та вміють приймати самостійні рішення;
- власницьке ставлення до реалізованих ідей та результатів їх запровадження; використання за критичних умов добре перевірених ідей; економія часу при обґрунтуванні і підготовці рішень.

Німецькі вчені виділяють *якості педагога*:

- ✓ вміння організовувати і правильно спрямовувати співробітників на розв'язання завдань;
- ✓ здатність по-діловому, правильно та реально визначити здібності кожного члена колективу та об'єктивно оцінювати результати роботи кожного члена організації. Для цього менеджер освіти повинен мати знання, необхідні для оцінки особистих якостей співробітників;
- ✓ переконаність у правильності обраного шляху, послідовність у подоланні причин, які заважають роботі;

- ✓ здатність впливати на членів організації залежно від ситуації, вживання заходів для розв'язання проблем, вміле поєднання різних методів управління [3].

Згідно з особистісно-діяльнісним підходом педагог спроможний самостійно й усвідомлено виконувати соціальні функції та ролі, бути суб'єктом педагогічної діяльності. Психограма, яка є моделлю, що поєднує певні психофізіологічні, морально-психологічні, соціально-психологічні якості педагога, дає можливість розробити шляхи вдосконалення та поліпшення роботи щодо підвищення їх професійної майстерності і самовдосконалення.

Висновки. Отже, перелічені якості не є вичерпними але володіння ними забезпечує педагогу ефективну педагогічну діяльність і дає чималу віддачу у професійній діяльності.

До числа *факторів*, які сприяють ефективній діяльності педагога відносяться:

1. психологічне забезпечення діяльності педагогів – включає у себе вирішення проблем професійного самовизначення, їх професійної підготовки та підвищення кваліфікації;
2. пошуки та активізація освітнього процесу, включаючи оцінку та добір інноваційних технологій навчання і виховання;
3. оцінка та поліпшення власного соціально-психологічного клімату у педагогічному колективі;
4. згуртування здобувачів освіти цілями закладу вищої освіти;
5. удосконалення стилю та культури взаємовідносин;
6. психологічне забезпечення довгострокових цілей вищої школи.

Література:

1. Карамушка Л.М. Психологія управління закладом середньої освіти: монографія / Л.М.Карамушка. – К.: Ніка-Центр, 2000. – 332 с.
2. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті: соціально-психологічний аспект: монографія / Н.Л. Коломінський. – К.: МАУП, 2000. – 456 с.
3. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. / В.А.Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.

References:

1. Karamushka L.M. Psychology of managing a secondary education institution: a monograph / L.M. Karamushka. - K.: Nika-Center, 2000. - 332 p.
2. Kolominsky N.L. Psychology of management in education: socio-psychological aspect: monograph / N.L. Kolominsky. - K.: MAUP, 2000. - 456 p.
3. Semichenko V.A. Psychology of pedagogical activity: teaching. manual / V.A. Semichenko. - K.: Vyshcha Shk., 2004. - 335 p.

Abstract. The article defines the psychological influencing factors that determine the effective activity of teachers. The criteria for general personality development are summarized. It is emphasized that the motives of the teacher's activity are based on certain needs. The value characteristics of the teacher's personality are considered. The qualities of a teacher's personality, which have a decisive influence on professional activity, are summarized

Key words: psychological influencing factors, teacher.